

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

ПРАКТИКА ЄСПЛ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

**МАТЕРІАЛИ
круглого столу**

*м. Одеса,
5 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

раїнського праворозуміння // Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі. — 1999. — № 2. — С. 96–106.

8. Онопенко В. В. Механізм захисту прав людини в Україні потребує істотного вдосконалення // Вісник Верховного Суду України. — 2011. — № 7 (131). — С. 4–7.

Журило Сергій Сергійович,

*к. ю. н., ст. викладач кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ В РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Чинне законодавство України забороняє усиновлення дітей парами гомосексуальної орієнтації (ч. 3 ст. 211 СК України). Традиційно прийнята і визнана суспільством модель виховання дитини в сім'ї передбачає наявність двох батьків різної статі, які є особами гетеросексуальної орієнтації і перебувають у зареєстрованому шлюбі або фактичних шлюбних відносинах, або одного з батьків, що також є особою гетеросексуальної орієнтації.

Передача дитини — громадянина України на виховання особам гомосексуальної орієнтації суперечить звичаям і традиціям, що склалися в нашій країні і не відповідає інтересам і потребам дитини з точки зору його психічного і морального розвитку, максимального захисту інтересів усиновлюваної дитини. Послідовне відстоювання цієї точки зору особливо актуально в світлі законодавчого закріплення одностатевих шлюбів, які отримали статус «сімейного партнерства» в Нідерландах, Іспанії та Франції.

Право на батьківство — це природне, невід'ємне право особи стати батьком (матір'ю) дитини та володіти правами й обов'язками щодо неї. Однак, це право часто потребує захисту, в тому числі, судового. На сьогодні одним із найефективніших способів захисту прав людини є звернення до Європейського суду з прав людини.

Але, коли ми говоримо про захист права на батьківство в Європейському суді з прав людини (далі – Суд), слід виходити із гарантованого ст. 8 Конвенції про захист прав та основоположних свобод (далі – Конвенція) права на повагу до приватного та сімейного життя.

Аналіз рішень Суду з даного питання говорить про наявність проблеми неоднакового застосування зазначених норм, які стосуються, зокрема, і права особи бути батьком (в тому числі шляхом усиновлення).

Так, право на усиновлення дітей особами гомосексуальної орієнтації було вперше розглянуто Судом у справі Фретте проти Франції.

Заявником у справі був громадянин Франції Філіпп Фретте, викладач, 1954 р.н., мешканець Парижу, якому 3 травня 1993 р. йому було відмовлено паризькою соціальною службою у видачі дозволу на усиновлення дитини, в той час як з 1966 р. ЦК Франції дозволяв усиновлення дітей як парами одруженими, так і окремими індивідами без зазначення їх сексуальної орієнтації. Подана апеляція була відхилена на тій підставі (було зазначено, що обраний заявником спосіб життя не давав достатніх гарантій, що він може створити дитині відповідну атмосферу з точки зору виховання, освіти, психології та сім'ї). Подана скарга до Державної ради також не дала позитивного результату і заявнику було відмовлено у видачі дозволу на усиновлення. У квітні 1997 року Європейська комісія з прав людини отримала скаргу Філіппа Фретте на дії і рішення Франції у його справі і передала її на розгляд Суду 1 листопада 1998 року. У своїй скарзі заявник стверджував, що рішення, яким було відхилено його прохання про дозвіл на усиновлення, становило свавільне втручання в його приватне та сімейне життя, оскільки ґрунтувалося виключно на негативному упередженні щодо його сексуальної орієнтації. У зв'язку з цим він посилався на ст. 14, взяту в поєднанні зі ст. 8 Конвенції. Він також скаржився, що його не було викликано на слухання, яке проводила Державна рада, і це становило порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.

Суд зауважив, що Конвенція, як така, не гарантує права на усиновлення. Право на повагу до сімейного життя передбачає існування сім'ї, і ст. 8 простого бажання заснувати сім'ю не захищає. Однак французьке національне право дозволяє будь-якій неодруженій особі (чоловікові чи жінці) звертатися з проханням про усиновлення, і, як видно з матеріалів справи, французькі органи влади відмовили заявникові в наданні попереднього дозволу, посилаючись при цьому, хоча й не прямо, лише на його сексуальну орієнтацію.

Зокрема, Суд дійшов висновку, що допущено дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації заявника, – поняття, яке, без сумніву, підпадає під сферу застосування ст. 14 Конвенції. Це означає, що право заявника, гарантоване ст. 343-1 ЦК Франції і яке належить до сфери застосування ст. 8 Конвенції, було порушене вирішальним чином на підставі його сексуальної орієнтації, і ст. 14 Конвенції застосовується.

Однак, у цій справі, де йдеться про конкуруючі інтереси заявника та дітей, які можуть бути усиновлені, треба зважати й на те, що кількість опублікованих на сьогодні наукових досліджень з цього приводу обме-

жена. Крім того, існує дуже велика різниця в думках як в окремих країнах, так і між країнами, не кажучи вже про малий відсоток дітей, яких усиновляють дані названі батьки. За цих обставин національні органи влади мають законні й розумні підстави вважати, що право на усиновлення дитини, якого домагався заявник, посилаючись на ст. 343-1 ЦК Франції, обмежується інтересами дітей, яких може торкнутися ця процедура, незважаючи на законні прагнення заявника і не піддаючи сумніву його власний вибір. Тому, Суд на підставі вивчення практики його роботи, виніс негативне для заявника рішення з основного питання.

Однак, розглядаючи у 2008 році аналогічну справу (Е. В. проти Франції), Суд виніс протилежне рішення.

Так, заявниця скаржилася на те, що рішення адміністративних органів влади та судів Франції, якими їй було відмовлено в усиновленні дитини, нібито були мотивовані її гомосексуальною орієнтацією і фактом співжиття з жінкою і були винесені в порушення вимог ст. ст. 8, 14 Конвенції. Заявниця стверджувала, що на всіх етапах процедури розгляду заяви про усиновлення вона піддавалася дискримінаційному поводженню, пов'язаному з її сексуальною орієнтацією, яке завдає шкоди її праву на повагу до приватного життя.

Проаналізувавши обставини справи, національне законодавство та міжнародні акти, Велика палата Європейського Суду 10 голосами «за» і 7 голосами «проти» ухвалила, що у справі владою держави-відповідача було допущено порушення вимог ст. 14 Конвенції у взаємозв'язку зі ст. 8 Конвенції.

Мотивуючи своє рішення, Суд зазначає, що у відповідних положеннях ЦК Франції нічого не говориться про необхідність наявності особи іншої статі, і це в жодному разі не залежить від сексуальної орієнтації прийомного батька, який не перебуває в шлюбі. В даному випадку, більш того, заявниця представляла, використовуючи формулювання постанови Державної ради Франції, «певні людські якості і навички в сфері освіти», що очевидно відповідає найвищим інтересам дитини – а це основне поняття відповідних міжнародних інструментів. Отже, Суд не може не вказати, що, відмовляючи заявниці у видачі дозволу на усиновлення дитини, національні влади провели відмінність у ставленні до людей, пов'язане з міркуваннями, що відносяться до її сексуальної орієнтації, тобто таку відмінність, яка відповідно до Конвенції є неприпустимою. Таким чином, Суд зробив висновок, що рішення національних органів влади, про який йде мова у цій справі, суперечить положенням ст. 14 Конвенції в поєднанні зі ст. 8 Конвенції.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що хоча Конвенція про захист

права та основоположних свобод не містить норми, яка прямо передбачала б право на усиновлення, в рішеннях за статтею 8 розглядається дотична до нього проблематика, а саме проблема дискримінації осіб за ознакою сексуальної орієнтації. Рішення Європейського суду з прав людини з подібних питань іноді є результатом компромісу, викликають резонанс у суспільстві, породжують дискусії як серед науковців, так і серед пересічних громадян. У зв'язку з чим, виходячи із практики, що складається, можна говорити про перспективність розвитку інституту усиновлення.

Казаков Юрій Юрійович,

*к. ю. н., доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗКРИТТЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ У СВІТЛІ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Створення міжнародних механізмів гарантій основних прав і свобод людини є одним із найбільших досягнень світового співтовариства у XX сторіччі. Ці гарантії знайшли своє вираження та закріплення через загальносвітове визнання міжнародних договорів з прав людини, а також спеціальних органів, уповноважених здійснювати контроль дотримання основних прав і свобод людини [1, с. 358]. Одним із найбільш ефективних серед таких органів є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

Страсбурзький суд з прав людини у своїй діяльності ґрунтується на Європейській Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [2]. Слід звернути увагу на те, що скарги на дії влади договірної держави може подати до Суду не тільки фізична, але й юридична особа.

Як вказує Д. М. Супрун, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод містить у собі декілька вимірів правопорядку [3]. Перший захищає права, які не можуть бути обмежені навіть під час війни або іншого надзвичайного стану. Перелік цих прав прямо закріплений у ст. 15 Конвенції. Другий — включає в себе норми, які науковець відносить до вторинних, а Страсбурзький суд при автономному їх тлумаченні надає їм особливого значення. До третього виміру правопоряд-